

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СОРОКА Світлана Олександрівна

УДК 343.575(477)

**КОНТРАБАНДА НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ:
ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ**

Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

**Львів
2010**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Заслужений діяч науки і техніки України
Костенко Олександр Миколайович,
Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
завідувач відділу проблем
кримінального права, кримінології
та судоустрою.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Музика Анатолій Ананійович,
Державний науково-дослідний
інститут митної справи,
заступник директора з наукової роботи;

кандидат юридичних наук, доцент
Омельчук Олег Миколайович,
Хмельницький університет управління
та права, ректор.

Захист відбудеться «15» жовтня 2010 року о «10.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «14» вересня 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів¹ є одним із основних джерел наповнення ринку наркотиками. Європа стала пріоритетним ринком для виробників та постачальників наркотиків. Певне місце в їх планах посідає і Україна. Вона знаходиться на перехресті декількох міжнародних маршрутів транзиту наркотиків. Відтак, незаконний обіг наркотичних засобів на регіональному, національному і міжнародному рівнях досяг тривожних масштабів, а пов'язана з ним міжнародна злочинна діяльність становить загрозу для безпеки суверенітету держав. Частина з транзитних наркотиків залишається в Україні. Це, до певної міри, обумовлює той факт, що останніми роками в Україні спостерігається поширення наркоманії та зростання злочинності, пов'язаної з нею. Так, у 1991 році на обліку перебувало 31 тис. споживачів наркотиків, у 2009 році – 165 тис., у 1991 році було виявлено 11,3 тис. злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, у 2009 – 45,6 тис. Тому цілком не випадково, що Уряд поставив серед найважливіших проблему ефективної протидії поширенню в Україні наркотиків і наркозлочинності. Нині реальну загрозу для нашої держави становлять незаконні дії з опієм, героїном, кокаїном, синтетичними наркотичними засобами, які переправляються через територію України. Держава зацікавлена у виявленні і затриманні осіб, які контрабандним шляхом перевозять наркотичні засоби територією держави.

Безперечно, що ефективність протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, зокрема їх контрабанді, залежить від того, наскільки чинне законодавство відповідає сучасним реаліям життя і як воно застосовується у судовій практиці. Потрібно вказати і на те, що ситуація щодо поширення наркоманії, що виникла в державі, пояснюється не лише кризовими явищами в різних сферах суспільного життя, погіршенням соціально-економічного та соціально-психологічного стану низки груп населення, але й значними недоліками в роботі митних і правоохоронних органів, недостатньому їх матеріально-технічному, інформаційному, правовому забезпеченню щодо протидії контрабанді наркотичних засобів.

Незважаючи на всю актуальність та важливість розглядуваної проблеми, спеціальних дисертаційних досліджень кримінально-правової характеристики контрабанди наркотичних засобів як складу злочину, а також її протидії вітчизняними науковцями не проводилось. Частково питання, що досліджуються у роботі, висвітлювалися в працях дослідників у галузі кримінального права та кримінології, які тією чи іншою мірою розглядали

¹[1] У подальшому, якщо інше спеціально не застережено, вживатиметься один термін «наркотичні засоби» (чи «наркотики»), що означає сукупність предметів злочинів – наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори. Це стосується і назви роботи.

питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та протидії незаконному обігу наркотиків: О.М. Джузи, А.П. Закалюка, О.В. Козаченка, О.М. Костенка, О.О. Кравченко, Н.А. Мирошниченко, А.А. Музики, О.В. Наден, Ю.Г. Пономаренко, В.Г. Пшеничного, М.П. Селіванова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.А. Тимошенко, Є.В. Фесенка, М.І. Хавронюка, М.С. Хруппи, В.М. Шевчука, С.С. Яценка та ін.

Контрабанда як склад злочину розглядалась у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених: С.А. Гадойбоєва, В.О. Владимірова, Ю.Г. Кісловського, М.П. Карпушина, О.М. Омельчука, О.В. Процюка, В.В. Сіленка, Ю.І. Сучкова та ін. Проте, потребує особливої уваги вирішення проблем підвищення ефективності протидії контрабанді наркотичних засобів шляхом удосконалення кримінально-правових і кримінологічних заходів. Важливість проведення розробки теоретичних та прикладних досліджень у цих галузях відповідає сьогоденню і потребам правозастосовної практики.

Вищевикладене свідчить про доцільність та актуальність проведення поглибленого вивчення поняття контрабанди наркотичних засобів за вітчизняним і зарубіжним законодавством, її суспільної небезпечності, більш глибокого вивчення об'єктивних та суб'єктивних ознак, що певною мірою сприятиме підвищенню ефективності протидії цьому злочину.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане згідно з планом науково-дослідної роботи відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за темою «Кримінальна юстиція України: актуальні проблеми розвитку» (державний реєстраційний номер РК 0106U004753 (II кв. 2006 р. – IV кв. 2008 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вирішення питань щодо подальшого вдосконалення кримінально-правових і кримінологічних заходів у сфері протидії контрабанді наркотичних засобів.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- розкрити поняття контрабанди наркотичних засобів як історичне та соціальне явище;
- охарактеризувати фактори, які визначають суспільну небезпечність контрабанди наркотичних засобів;
- провести порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та зарубіжного кримінального законодавства щодо відповідальності за контрабанду наркотичних засобів;

- провести юридичний аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 305 Кримінального кодексу (далі – КК) України;

- оцінити ефективність кримінального законодавства в частині встановлення кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, насамперед за їх контрабанду, і розробити пропозиції щодо його вдосконалення;

- провести комплексне дослідження кримінологічних заходів протидії контрабанді наркотичних засобів.

Об'єктом дослідження є контрабанда наркотичних засобів як кримінально-правове та кримінологічне явище.

Предметом дослідження є проблеми протидії контрабанді наркотичних засобів.

Методи дослідження. Обрання методів дослідження зумовлено метою та завданнями, його об'єктом і предметом. *Догматичний (формально-юридичний) метод* використовувався при аналізі юридичної конструкції ст. 305 КК України, а також при визначенні змісту юридичних термінів, що вживаються в нормі; *історичний метод* використано при дослідженні контрабанди наркотичних засобів як історичного та соціального явища; *порівняльно-правовий метод* застосовано при аналізі чинного національного законодавства та законодавства інших держав щодо відповідальності за контрабанду наркотичних засобів; *метод системного аналізу* використовувався для характеристики елементів і ознак складу злочину, передбаченого ст. 305 КК України; використання *статистичного методу* під час проведення дослідження дозволило дисертанту одержати низку узагальнених кількісних та якісних показників щодо динаміки поширення наркотизму в Україні в сучасний період. Комплексне застосування зазначених методів дало змогу сформулювати низку нових положень, які матимуть значення для подальшого розвитку кримінально-правової та кримінологічної науки. Ці та інші методи використовувалися у взаємозв'язку.

Науково-теоретичною базою дисертації є праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного права, кримінології, роботи у галузі митного права, а також як додаткові джерела інформації використані енциклопедично-довідкова література, матеріали засобів масової інформації.

Нормативну базу дослідження становлять міжнародно-правові акти, Конституція України, КК України і окремих зарубіжних держав та інші закони, а також підзаконні нормативно-правові акти України.

Емпіричною базою дослідження є матеріали судової практики (вивчено і узагальнено 125 кримінальних справ про контрабанду наркотичних засобів), практика діяльності органів дізнання на митниці щодо матеріалів про відмову в порушенні кримінальних справ (вивчено і узагальнено 60 матеріалів), результатами проведеного особисто анкетування (всього 515 осіб, з них: працівників прокуратури – 70, ДМС – 135, МВС – 155, СБУ – 75, ДПС – 80), а також статистичні дані компетентних органів у боротьбі з контрабандою наркотиків в Україні за 2004-2009 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є комплексним дослідженням теоретичних і практичних проблем протидії контрабанді наркотичних засобів. Найбільш важливими теоретичними висновками і практичними положеннями, які відображають новизну, є такі:

вперше:

- обґрунтовано доцільність подальшої диференціації відповідальності за незаконні дії з особливо небезпечними наркотичними засобами, психотропними речовинами з урахуванням їх розміру (великий, особливо великий). Таким чином буде передбачено посилення відповідальності як за кваліфікований і особливо кваліфікований склад відповідного злочину. У зв'язку з цим запропоновано відповідні зміни до ст.ст. 305, 307, 309 КК України;

- запропоновано розширити предмет злочину, передбаченого ст. 305 КК України, звузивши предмет контрабанди, відповідальність за яку встановлена у ст. 201 КК України, шляхом виключення слів «отруйні, сильнодіючі речовини» із ч. 1 ст. 201 КК України і включення їх у ст. 305 КК України, диференціювавши відповідальність залежно від їх розміру (невеликий (ч.1 ст. 305 КК), великий (ч.2 ст. 305 КК), особливо великий (ч.3 ст. 305 КК));

- обґрунтовано, що недоречним є передбачення обов'язкової конфіскації предметів контрабанди у санкції статті 305 КК України, оскільки наркотичні засоби є речовими доказами, а вирішення питання щодо речових доказів врегульовано ст. 81 КПК України;

- зроблено висновок, що на сьогодні інститут звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів реалізується занадто вузько. У зв'язку з цим обґрунтована думка про доцільність розширення кола заохочувальних приписів і запропоновано доповнити ст. 305 КК України відповідними частинами, в

яких передбачити звільнення від кримінальної відповідальності при позитивній посткримінальній поведінці;

- при розгляді питання предмета контрабанди наркотичних засобів аргументовано положення про необхідність пом'якшення кримінальної відповідальності за незаконні дії з наркотичними засобами і психотропними речовинами без мети збуту. Уявляється доцільним встановити кримінальну відповідальність за вказані дії лише тоді, якщо їх предметом будуть наркотичні засоби чи психотропні речовини у великому чи особливо великому розмірі. У зв'язку з цим запропоновано внести відповідні зміни до ст. 309 КК України і Таблиць невеликих, великих і особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин;

- обґрунтовано доцільність передбачення кримінальної відповідальності за створення організованої групи для вчинення контрабанди наркотичних засобів як за закінчений злочин.

удосконалено:

- підходи до розуміння безпосереднього об'єкта контрабанди наркотичних засобів. Запропоновано під безпосереднім об'єктом контрабанди наркотичних засобів розуміти встановлений кримінальним законом порядок суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, який порушується при незаконному переміщенні зазначених засобів через митний кордон України. Додатковим безпосереднім об'єктом є порядок суспільних відносин у сфері економічно-господарської діяльності держави;

- вчення про фактори, які визначають суспільну небезпечність контрабанди наркотичних засобів;

- позиції стосовно основних напрямів взаємодії митних і правоохоронних органів щодо протидії контрабанді наркотичних засобів.

додатково обґрунтовано:

- доцільність виокремлення законодавцем контрабанди наркотичних засобів в окрему статтю і розміщення в розділі XIII КК України, оскільки переміщення наркотичних засобів шляхом контрабанди посягає на порядок суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, а не господарської діяльності. Також це сприяло диференціації кримінальної відповідальності із урахуванням виду і розміру наркотичних засобів, що неможливо було б зробити, виділивши контрабанду наркотичних засобів як кваліфікуючу ознаку ст. 201 КК України;

- положення про юридичну характеристику контрабанди наркотичних засобів як злочину з формальним складом, учення про момент закінчення злочину і можливість добровільної відмови від вчинення контрабанди наркотичних засобів;

- висновок про те, що контрабанда може бути вчинена тільки з прямим умислом;

- положення про доцільність визнання суб'єктом кваліфікованого складу контрабанди наркотичних засобів «службову особу, яка використовує своє службове становище», оскільки вчинення злочину таким способом підвищує його суспільну небезпеку;

- висновок про доцільність надання митним органам права на проведення оперативно-розшукової діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані: 1) для вдосконалення кримінального законодавства в частині відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів; 2) у практичній діяльності правоохоронних органів України (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження № 1986 від 31.05.2010 р.); 3) у навчальному процесі під час викладання курсу «Кримінальне право України», «Кримінологія» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження № 17 від 28.04.2010 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, викладені у дисертації, доповідались на десяти міжнародних конференціях: «Четверті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 21–22 жовтня 2005 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 9–10 лютого 2006 р.); «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 2–3 червня 2006 р.); «П'яті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 27–28 жовтня 2006 р.); «Правова спадщина Нюрнберзького процесу: історія та сучасність. Другі юридичні читання» (м. Одеса, 24 листопада 2006 р.); «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 8–9 лютого 2007 р.); «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення» (м. Львів, 13–15 квітня 2007 р.); «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 1–2 червня 2007 р.); «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 29–30 травня 2009 р.); «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціація кримінальної відповідальності» (м. Львів, 11–12 вересня 2009 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у 5 наукових статтях, одноособово підготовлених дисертантом, які надруковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, та 10 тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що вміщують дев'ять підрозділів, висновку, додатків, списку використаних джерел. Повний текст дисертаційного дослідження становить 234 сторінки, з них 197 – основний текст, додатки – 9 сторінок, список використаних джерел – 28 сторінок (287 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та вказано практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Соціальна обумовленість кримінально-правової протидії контрабанді наркотичних засобів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Протидія контрабанді наркотичних засобів: історико-правовий аспект»* проведено аналіз контрабанди наркотичних засобів як соціально-правового явища, виявлено специфічні риси її розвитку в різні періоди історії держави. В ході дослідження проаналізовано процеси становлення кримінальної відповідальності за контрабанду наркотичних засобів упродовж XVII-XX ст.ст. Досліджено, що поняття контрабанди як правопорушення з'явилося у XVII ст. З цього часу почало формуватись законодавство щодо протидії контрабанді. Наркотичні засоби предметом контрабанди на той час не визнавалися, оскільки розповсюдження і торгівля ними аж до кінця XIX ст. не були заборонені законом і використовувалися у медичних цілях. На початку XX ст. масштаби зловживання наркотиками у багатьох державах збільшилися, у зв'язку з чим було встановлено кримінальну відповідальність за їх контрабанду. Також у роботі досліджено закріплення відповідальності за контрабанду наркотичних засобів у кримінальному законодавстві радянського періоду. Проаналізовано три міжнародні конвенції: Єдина конвенція про наркотичні засоби (1961 р.), Конвенція про психотропні речовини (1971 р.), Конвенція про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.), які стали одним із важливих аспектів протидії зі зловживанням наркотичних засобів. Розглянуто розвиток кримінального законодавства про відповідальність за аналізований злочин у період незалежності України.

У підрозділі 1.2. *«Суспільна небезпечність контрабанди наркотичних засобів»* автором зроблено висновок, що контрабанда наркотичних засобів є злочином із високим ступенем суспільної небезпеки. Цим злочином

завдаються збитки національним інтересам держави, оскільки йдеться про руйнування фізичного і морального здоров'я нації, її генофонду, інтелектуального потенціалу суспільства. Вчинення контрабанди наркотичних засобів сприяє поширенню такого негативного явища, як наркотизм. Цим злочином завдається істотна шкода економічно-господарській діяльності держави. Деякі форми сучасної контрабанди наркотиків дедалі тісніше зливаються зі структурами організованої злочинності і набувають рис національної і транснаціональної організованої злочинності. Крім того, контрабанда наркотичних засобів нерідко сприяє розширенню тіньового сектора економіки, а в окремих випадках поєднується із вчиненням інших тяжких злочинів.

У підрозділі 1.3. «Контрабанда наркотичних засобів за кримінальним законодавством деяких зарубіжних країн» досліджуються підходи до встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду наркотичних засобів за кримінальним законодавством Європи і пострадянських країн. Встановлено, що в зарубіжних державах норми про відповідальність за контрабанду наркотиків знаходяться в різноманітних главах (розділах) Особливої частини Кримінальних кодексів. Проте, найчастіше розміщують її серед злочинів, які передбачають відповідальність за незаконні дії з наркотичними засобами. Автором виділено такі підходи до встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду наркотичних засобів у законодавстві зарубіжних держав: 1) відповідальність передбачена окремою статтею Кримінального кодексу (КК Грузії); 2) відповідальність за контрабанду наркотичних засобів виділена в кваліфікованому складі злочину контрабанда (КК РФ, Литовської Республіки, Латвійської Республіки, Естонської Республіки); 3) контрабанда наркотичних засобів є альтернативною ознакою об'єктивної сторони складу злочину щодо вчинення незаконних дій з наркотичними засобами (КК Франції, Республіки Сан-Марино, Данії, Норвегії); 4) відповідальність за контрабанду наркотичних засобів передбачено не в Кримінальному кодексі, а в інших кримінально-правових законах, що встановлюють відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів взагалі і контрабанду зокрема (КК Австрії, Республіки Польща, Голландії, ФРН, Італії). В ході проведеного дослідження встановлено, що у деяких зарубіжних державах за вчинення контрабанди наркотиків несе відповідальність і юридична особа (КК Франції, Литовської Республіки). Проте, автор вважає, що для України введення такої відповідальності за вказаний злочин є передчасним.

Розділ 2 «Кримінально-правовий аналіз складу контрабанди наркотичних засобів» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «*Об'єкт і предмет складу контрабанди наркотичних засобів*» вивчено позиції щодо визначення об'єкта злочину, які існують у кримінально-правовій науці. Було з'ясовано, що найбільш прийнятною є концепція, відповідно до якої об'єктом злочину є встановлений за допомогою норм права порядок суспільних відносин між людьми, який охороняється кримінальним законом.

Відповідно, під родовим об'єктом злочинів у сфері обігу наркотичних засобів (розділу XIII КК України) є порядок суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, за порушення якого передбачено відповідальність за КК України, а основним безпосереднім об'єктом контрабанди наркотичних засобів є встановлений кримінальним законом порядок суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, який порушується при незаконному переміщенні зазначених засобів через митний кордон України. Додатковим безпосереднім об'єктом досліджуваного складу злочину є порядок суспільних відносин у сфері економічно-господарської діяльності держави.

У процесі дослідження предмета злочину, передбаченого ст. 305 КК України, автором обґрунтовано необхідність диференціації відповідальності за незаконне поводження з особливо небезпечними наркотичними засобами чи психотропними речовинами з урахуванням їх розміру (великий, особливо великий), передбачивши посилення відповідальності за особливо кваліфікований склад відповідного злочину. У зв'язку з цим запропоновано внесення відповідних змін у ст. 305, 307 КК України, а також уявляється доцільним встановити посилену кримінальну відповідальність за незаконні дії з особливо небезпечними наркотичними засобами чи психотропними речовинами у ст. 309 КК України з подальшою диференціацією відповідно до їх розміру (великого, особливо великого). Автором обґрунтовано доцільність пом'якшення кримінальної відповідальності за незаконні дії з наркотичними засобами чи психотропними речовинами без мети збуту. Запропоновано встановити кримінальну відповідальність за вказані дії лише тоді, коли їх предметом будуть наркотичні засоби чи психотропні речовини у великому чи особливо великому розмірі. У зв'язку з цим автором аргументовано необхідність внесення відповідних змін до ст. 309 КК України і Таблиць невеликих, великих і особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин.

У процесі дослідження зроблено висновок, що переміщення отруйних, сильнодіючих речовин не може утворювати контрабанду як злочин у сфері господарської діяльності, оскільки порушує порядок суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, тому запропоновано звузити предмет злочину ч. 1 ст. 201 КК України шляхом виключення слів «отруйні, сильнодіючі речовини» і включення їх, диференціювавши відповідальність залежно від їх розміру (невеликий, великий, особливо великий), до ст. 305 КК України, тим самим розширити предмет цього злочину.

У підрозділі 2.2. *«Об'єктивна сторона складу контрабанди наркотичних засобів»* дається характеристика зовнішньої сторони цього суспільно небезпечного посягання, яке за конструкцією статті є злочином з формальним складом. Досліджено, що об'єктивна сторона контрабанди наркотичних засобів виражається в активних діях. Ознаки об'єктивної сторони контрабанди в кримінально-правовій нормі представлені характером дії, місцем і способом переміщення. Дія виражається в переміщенні через митний кордон предметів (речовин) контрабанди, місце – митний кордон і спосіб переміщення: а) поза митним контролем, б) з приховуванням від митного контролю.

У зв'язку з наявністю різних поглядів науковців щодо моменту закінчення контрабанди наркотичних засобів автором підтримано позицію, що її слід вважати закінченим злочином з моменту фактичного незаконного переміщення наркотичних засобів через митний кордон України. У зв'язку з цим уточнено момент закінчення контрабанди наркотичних засобів за наявності різних типових ситуацій на практиці. В роботі також обґрунтовано доцільність передбачення кримінальної відповідальності за створення організованої групи для вчинення контрабанди наркотичних засобів як за закінченим злочином. Щодо добровільної відмови від вчинення контрабанди, то автором зроблено висновок, що вона можлива до моменту фактичного незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України.

У підрозділі 2.3. *«Суб'єкт складу контрабанди наркотичних засобів»* досліджуються ознаки суб'єкта злочину, передбаченого ст. 305 КК України. Визначено, що суб'єктом контрабанди може бути фізична, осудна особа, яка до вчинення злочину досягла шістнадцяти років. Це може бути громадянин України, іноземний громадянин або особа без громадянства. Цей злочин може бути вчинений і спеціальним суб'єктом – службовою особою з використанням службового становища. Коло таких осіб визначено автором. Запропоновано доповнити ч. 2 ст. 305 КК України такою кваліфікуючою

ознакою, як «вчинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів службовою особою з використанням свого службового становища».

У підрозділі 2.4. «Суб'єктивна сторона складу контрабанди наркотичних засобів» досліджено ознаки внутрішньої сторони такого злочину. Контрабанда може бути вчинена тільки з прямим умислом. Зміст прямого умислу при вчиненні злочину, передбаченого ст. 305 КК України, полягає в тому, що винний усвідомлює суспільну небезпеку і фактичні обставини незаконного переміщення наркотичних засобів через митний кордон України і бажає вчинити передбачене ст. 305 КК України діяння. При цьому, бажання як ознака умислу стосується виключно діяння, тобто незаконного переміщення наркотичних засобів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Мотив і мета не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони контрабанди наркотичних засобів, тобто не являються необхідними ознаками складу злочину і не впливають на кваліфікацію вчиненого.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення протидії контрабанді наркотичних засобів» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Запобігання контрабанді наркотичних засобів» розглянуто заходи щодо запобігання вчиненню злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, зокрема їх контрабанді.

У процесі дослідження дисертантом визначено, що стратегічним напрямом протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, зокрема їх контрабанді, є запобігання їм.

Автором зроблено висновок, що рання профілактика є пріоритетним напрямом у протидії поширенню наркоманії (50 % опитаних респондентів дотримуються такої ж думки). Комплексні профілактичні заходи – це шлях, який може зменшити поширення наркоманії і її негативний вплив на суспільство. Ці заходи мають бути спрямовані на підвищення рівня соціальної (політичної, економічної, правової, моральної) культури молоді.

У процесі дослідження проаналізовано структуру наркобізнесу. Аналіз показав, що це складне соціально-правове явище. Наркобізнес включає в себе декілька складів злочину, а контрабанда наркотичних засобів є його складовою. Це різновид організованої злочинної діяльності, який дисертантом віднесено до вищого рівня організованих злочинних груп. Тому автором запропоновано напрями протидії контрабанді наркотичних засобів як виду організованої злочинності.

Аргументовано позицію щодо необхідності протидії контрабанді наркотичних засобів шляхом кримінально-правового заохочення. Доведено, що інститут звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів реалізується занадто вузько. У зв'язку з цим обґрунтована думка про доцільність розширення кола заохочувальних приписів і запропоновано доповнити ст. 305 КК України відповідними частинами, в яких передбачити звільнення від кримінальної відповідальності при позитивній посткримінальній поведінці (70 % опитаних респондентів підтримують думку автора).

Не менш важливою є позиція дисертанта, спрямована на заперечення доцільності легалізації «легких» наркотиків у державі (70 % опитаних респондентів дотримуються такої ж думки), а також пропозиція про створення в Україні Фонду добровільних пожертвувань, гроші від якого могли б бути використані для підвищення ефективності запобігання поширенню наркоманії і лікування наркозалежних осіб.

У підрозділі 3.2. *«Напрями діяльності митних і інших правоохоронних органів щодо протидії контрабанді наркотичних засобів»* містяться пропозиції щодо підвищення ефективності протидії контрабанді наркотичних засобів працівниками митних і інших правоохоронних органів.

Зроблено висновок, що митним органам доцільно надати право на проведення оперативно-розшукової діяльності, без якої неможливо говорити про ефективну протидію контрабанді. Визначені основні напрями взаємодії митних і інших правоохоронних органів, які здійснюють боротьбу з контрабандою наркотичних засобів. Наголошено на необхідності створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів; налагодження більш ефективної взаємодії та обміну інформацією між засобами масової інформації з митними і іншими правоохоронними органами; проведення кримінологічного аналізу наркозлочинності з метою розробки конкретних заходів, спрямованих на її запобігання і протидію. Запропоновано розширити діапазон інформації, необхідної для протидії незаконному обігу наркотичних засобів, зокрема їх контрабанді в Міжвідомчому банку «Наркобізнес». У процесі дослідження встановлено, що контрольована поставка є одним із ефективних засобів розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, в тому числі і їх контрабандою, а міжнародна співпраця є одним із основних методів у протидії цим злочинам. З метою покращення розслідування кримінальних справ, порушених за контрабанду наркотичних засобів, автором додатково обґрунтовано доцільність змінення підслідності контрабанди.

ВИСНОВКИ

У дисертації зроблено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення проблем протидії контрабанді наркотичних засобів. Проведене дослідження питань протидії контрабанді наркотичних засобів дало підстави зробити висновок, що актуальність проблеми, яка визначена у вступі, повністю підтвердилась у процесі проведеного дисертаційного дослідження. Для подальшого розвитку кримінально-правової та кримінологічної науки важливими є такі, одержані в результаті висновки та рекомендації:

В ході проведеного дослідження розкрито поняття контрабанди наркотичних засобів як історичне та соціальне явище. Автором проаналізовано процес становлення кримінальної відповідальності за контрабанду впродовж XVII-XX ст.ст. На підставі такого аналізу визначено низку чинників, що впливають на розвиток законодавчої бази щодо протидії контрабанді наркотичних засобів. В ході дослідження з'ясовано, що контрабанда наркотичних засобів є злочином із високим ступенем суспільної небезпечності. Охарактеризовано фактори, які визначають суспільну небезпечність проаналізованого злочину.

Проведений порівняльно-правовий аналіз зарубіжного та національного кримінального законодавства щодо відповідальності за контрабанду наркотичних засобів дозволив зробити висновки: а) що найбільш обґрунтованим є передбачення кримінальної відповідальності за контрабанду наркотичних засобів в окремій статті серед злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, як це зроблено в КК України, хоча не у всіх законодавчих актах зарубіжних держав є саме така позиція; б) про доцільність встановлення кримінальної відповідальності за створення організованої групи для вчинення контрабанди наркотичних засобів як за закінчений злочин; в) що встановлення в Україні кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення контрабанди наркотичних засобів є передчасним.

Здійснено юридичний аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 305 КК України. Керуючись положеннями національного кримінального законодавства й доктрини: а) уточнено положення родового і безпосереднього об'єкта контрабанди наркотичних засобів ст. 305 КК України; б) доведено необхідність диференціації кримінальної відповідальності за особливо небезпечні наркотичні засоби, психотропні речовини з урахуванням їх розміру (великий, особливо великий), передбачивши посилення відповідальності як за кваліфікований і особливо кваліфікований склад відповідного злочину. У

зв'язку з цим запропоновано внесення відповідних змін у ст. 305, 307, 309 КК України; в) зроблено висновок, що переміщення отруйних, сильнодіючих речовин не може утворювати контрабанду як злочин у сфері господарської діяльності, а такими діями порушується порядок суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення; г) додатково обґрунтовано вчення про момент закінчення злочину і можливість добровільної відмови від вчинення контрабанди наркотичних засобів; д) визначено, що контрабанда наркотичних засобів може бути вчинена і спеціальним суб'єктом, у зв'язку з цим виділено категорії службових осіб, які, імовірно, найчастіше можуть вчиняти контрабанду наркотичних засобів з використанням свого службового становища; е) визначено, що вчинення контрабанди передбачає наявність у особи тільки прямого умислу.

Зокрема, констатовано, що ефективна протидія контрабанді наркотичних засобів потребує системного підходу (поєднання профілактичних, репресивних та заохочувальних заходів), чітко визначених пріоритетів та її належного забезпечення (кадрово-професійного, інформаційно-аналітичного, науково-методичного, матеріально-технічного тощо). Ігнорування хоча б однієї з цих складових суттєво знижує ефективність протидії контрабанді наркотичних засобів.

Запропоновано такі зміни і доповнення до КК України, які у разі прийняття їх законодавцем підвищать ефективність протидії контрабанді наркотичних засобів кримінально-правовими засобами та мають значення для подальшого розвитку науки кримінального права та кримінології:

– внести зміни до ст. 201 КК України, виключивши із ч. 1 слова «...отруйних сильнодіючих...» ;

– викласти статтю 305 у такій редакції:

«Стаття 305. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних або сильнодіючих речовин

1. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних або сильнодіючих речовин, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, – карається...

2. Ті самі дії, вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб або службовою особою з використанням свого службового становища, а також якщо предметом цих дій були наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори, отруйні або сильнодіючі речовини у великих розмірах або особливо небезпечні наркотичні засоби чи психотропні речовини, – караються ...

3. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів, прекурсорів, отруйних або сильнодіючих речовин у особливо великих розмірах, або особливо небезпечних наркотичних засобів чи психотропних речовин у великих розмірах, – карається ...

4. Контрабанда особливо небезпечних наркотичних засобів чи психотропних речовин у особливо великих розмірах, – карається...

5. Створення організованої групи для вчинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів, прекурсорів, отруйних або сильнодіючих речовин, керівництво такою групою або участь у ній, – карається...

6. Звільняється від кримінальної відповідальності за вчинення діянь, передбачених частинами першою, другою, третьою, четвертою статті 305, статтями 307, 309, 311, 310, 321 КК України, особа, яка добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори, отруйні або сильнодіючі речовини і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом.

7. Звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною п'ятою цієї статті, крім організатора і керівника організованої групи, особа, яка добровільно повідомила правоохоронний орган про таку групу, сприяла припиненню її діяльності або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку зі створенням або діяльністю такої групи.

Примітка. Великий та особливо великий розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних, сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також Перелік особливо небезпечних наркотичних засобів, психотропних речовин, що застосовується в цьому розділі, визначається спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я»;

– з урахуванням змін до ст. 305 КК України внести зміни до ст. 307, 309 КК України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сорока С.О. Проблеми кваліфікації контрабанди за Кримінальним кодексом України / С.О. Сорока // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 30. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 485–491.

2. Сорока С.О. Об'єкт злочинної контрабанди наркотичних засобів / С.О. Сорока // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і

політичні науки. Випуск 31. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. – С. 429-434.

3. Сорока С.О. Питання визначення предмету злочину, передбаченого ст. 305 КК України / С.О. Сорока // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наукових статей. Вип. 16. – Івано-Франківськ, 2006. – С. 187–196.

4. Сорока С.О. Суб'єкт контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів / С.О. Сорока // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Вип. 2. – Львів, 2006. – С. 228–235.

5. Сорока С.О. Вдосконалення протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів / С.О. Сорока // Університетські наукові записки. – Хмельницький, 2008. – № 2 (26). – С. 208–213.

6. Сорока С.О. Проблеми відповідальності за контрабанду відповідно до КК України / С.О. Сорока // Четверті осінні юридичні читання: збірник тез Міжнародної наукової конференції (м. Хмельницький, 21–22 жовтня 2005 р.). – Хмельницький: вид-во Хмельницького університету управління та права, 2005. – С. 275–278.

7. Сорока С.О. Проблема об'єкта злочинної контрабанди / С.О. Сорока // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XII регіональної науково-практичної конференції (м. Львів, 9–10 лютого 2006 р.). – Львів: юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. – С. 386–388.

8. Сорока С.О. Об'єктивна сторона контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів / С.О. Сорока // Актуальні питання реформування правової системи України: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 2–3 червня 2006 р.). – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – С. 225–227.

9. Сорока С.О. Суспільна небезпечність контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів / С.О. Сорока // П'яті осінні юридичні читання: збірник тез Міжнародної наукової конференції (м. Хмельницький, 27–28 жовтня 2006 р.). – Хмельницький: вид-во Хмельницького університету управління та права, 2006. – С. 78–81.

10. Сорока С.О. Проблеми відповідальності за контрабанду за кримінальним законодавством деяких зарубіжних держав / С.О. Сорока // Правова спадщина Нюрнберзького процесу: історія та сучасність. Другі юридичні читання: матеріали Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 24 листопада 2006 р.). – Одеса: Астропринт, 2006. – С. 111–112.

11. Сорока С.О. Зміст суб'єктивної сторони контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів / С.О. Сорока // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XIII регіональної науково-практичної конференції (м. Львів, 8–9 лютого 2007 р.). – Львів: юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – С. 493–496.

12. Сорока С.О. Історичні аспекти розвитку контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів / С.О. Сорока // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 13–15 квітня 2007 р.). – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – С. 152–156.

13. Сорока С.О. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів як прояв організованої злочинності у сфері наркобізнесу / С.О. Сорока // Актуальні питання реформування правової системи України: збірник наукових статей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 1–2 червня 2007 р.). – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – С. 349–352.

14. Сорока С.О. Проблеми відповідальності за незаконне поводження з наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами або прекурсорами / С.О. Сорока // Актуальні питання реформування правової системи України: збірник наукових статей за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 29–30 травня 2009 р.). – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – С. 651–652.

15. Сорока С.О. Диференціація кримінальної відповідальності за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів / С.О. Сорока // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціація кримінальної відповідальності: міжнародний симпозіум (м. Львів, 11–12 вересня 2009 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 206–208.

АНОТАЦІЯ

Сорока С.О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія;

кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2010.

У дисертації проведено комплексне наукове дослідження кримінально-правових та кримінологічних проблем протидії контрабанді наркотичних засобів. Проаналізовано процес становлення кримінально-правової протидії контрабанді наркотичних засобів в історико-правовому аспекті. По-новому охарактеризовані фактори, які визначають суспільну небезпечність контрабанди наркотичних засобів. Проведено порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн щодо встановлення відповідальності за контрабанду наркотичних засобів. Здійснено юридичний аналіз складу злочину, передбаченого ст. 305 КК України. Визначено шляхи вдосконалення протидії контрабанді наркотичних засобів. Запропоновано низку змін до кримінального законодавства: викласти ст. 305 КК України у новій редакції, внести відповідні зміни до ст.ст. 307, 309 КК України.

Ключові слова: контрабанда, протидія, кримінальна відповідальність, митний кордон, наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги або прекурсори.

АННОТАЦІЯ

Сорока С.А. Контрабанда наркотических средств: проблемы противодействия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2010.

В диссертации проведено комплексное научное исследование уголовно-правовых и криминологических проблем противодействия контрабанде наркотических средств. Автором проанализировано процесс становления уголовной ответственности за контрабанду на протяжении XVII-XX ст.ст. На основании такого анализа определено ряд факторов, которые влияют на развитие законодательной базы противодействия контрабанде наркотических средств. Сделан вывод о том, что контрабанда наркотических средств есть преступлением с повышенным уровнем общественной опасности, а также по-новому раскрыты факторы, которые определяют общественную опасность рассматриваемого преступления. Проведен сравнительно-правовой анализ установления уголовной

ответственности за контрабанду наркотических средств за уголовным законодательством некоторых зарубежных стран.

Представлен юридический анализ состава преступления, предусмотренного ст. 305 УК Украины, в результате которого: усовершенствовано положение об основном и дополнительном непосредственном объекте контрабанды наркотических средств; обосновано необходимость дифференциации уголовной ответственности за особо опасные наркотические средства, психотропные вещества с учетом их размера (большой, особо большой), предусмотрено усиление ответственности как за квалифицированный, так и особо квалифицированный состав определенного преступления. В связи с чем предложено внести изменения в ст. 305, 307, 309 УК Украины; сделано вывод о том, что перемещение ядовитых, сильнодействующих веществ не может образовывать контрабанду как преступление в сфере хозяйственной деятельности, а такими действиями нарушается порядок общественных отношений в сфере охраны здоровья населения; указанное преступление определено как преступление с формальным составом, уточнено момент его окончания и добровольного отказа от его совершения; в работе также предложено установить уголовную ответственность за создание организованной группы для совершения контрабанды наркотических средств как за оконченное преступление; сделано вывод о том, что контрабанда наркотических средств может быть совершена только с прямым умыслом; определено круг должностных лиц, которые вероятнее всего могут совершить указанное преступление с использованием своего служебного положения; аргументировано необходимость увеличения квалифицирующего признака ст. 305 УК Украины: совершение этого преступления должностным лицом с использованием своего служебного положения.

Определены пути совершенствования противодействия контрабанде наркотических средств. Аргументировано положение, что стратегическим направлением в противодействии контрабанде наркотиков есть ее предотвращение. Автором проанализировано структуру наркобизнеса. Анализ показал, что наркобизнес – это сложное социально-правовое явление, которое включает в себя не один состав преступления, а несколько, а контрабанда наркотических средств есть его составляющей. Наркобизнес автором отнесен к высшему уровню организованных преступных группировок, в связи с этим предложены направления противодействия

контрабанде наркотических средств как одному из видов организованной преступности. Сформулированы предложения об усовершенствовании организации деятельности мытных и других правоохранительных органов в противодействии контрабанде наркотических средств.

По результатам исследования диссертантом предложено внести изменения в УК Украины: изложить ст. 305 УК Украины в новой редакции, внести изменения в ст. 307, 309 УК Украины.

Ключевые слова: контрабанда, противодействие, уголовная ответственность, таможенная граница наркотические средства, психотропные средства, их аналоги или прекурсоры.

ANNOTATION

Soroka S.O. Drug Smuggling: Problems of Counteraction. – Manuscript.

Thesis for scientific degree of Candidate of Juridical Sciences in speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2010.

The thesis deals with a complex scientific research of criminal and legal, and criminological problems of drug smuggling counteraction. The process of formation of criminal and legal drug smuggling counteraction in historical and legal aspect was analyzed. The statements concerning the social danger of drug smuggling were revealed in the modern way. The comparative and legal analysis of criminal legislation of the foreign countries concerning the establishing of the responsibility for drug smuggling was carried out. The legal analysis of corpus delicti provided with the article 305 of the Ukrainian Criminal Code was realized. The ways of improving drug smuggling counteraction were defined.

Changes are offered to the criminal legislation: to expound an article 305 of the Ukrainian Criminal Code in a new release, to bring in the proper changes in articles 307, 309 of the Ukrainian Criminal Code.

Key words: smuggling, counteraction, criminal responsibility, customs cordon, drugs, psychotropic substances, their analogs and other substances.